

Makaleler (Tema)

ARS MEMORIA'DAN POSTMNEMONİK TOPLUMA LEVENT-GÜLTEPE'DE KAYIP ZAMANIN İZİNDE

Pınar Melis Yelsalı Parmaksız*

Özet

Bu makalede özel bir bölgeye, Levent-Gültepe'ye, özel olarak da Gültepe'nin içinde ve çevresinde süregelen kentsel dönüşüme odaklanarak zamanı deneyimlemedeki değişimi açıklıyorum. Kentsel mekânın ve zamanın düzenlenmesini derinden etkileyen modernleşmenin gündelik hayatımızı anlamlandırma ve deneyimleme biçimimizi etkilediğini göstermeyi amaçlıyorum. Genel olarak kentsel dönüşüm, ya da Gültepe'de yaşanan haliyle kentsel dönüşüm bu büyük modern değişimlerin bir parçasıdır. Bu düşünceyle, 2013-2014 arasında, ilk başta merakla, kısa süre sonra ise etnografik gözlemler yapmak amacıyla Levent-Gültepe'yi birkaç kez ziyaret ettim. Bu makalede genel olarak kentsel dönüşümle, özel olarak da İstanbul'da kentsel dönüşümle ilgili geniş literatürün yanı sıra bu gözlemlerimden çıkan sonuçları kullanıyorum. Ayrıca, çağımızın yeni bellek mekânları olarak görülen Web. 2.0. tabanlı internet kaynaklarına da başvuruyorum. Yanı sıra? Gültepe'de zaman ve mekândaki değişimi Eylül 2014'te çektiğim fotoğraflarla örneklendiriyorum. Bu sayede kentsel dönüşümün bir hatırlama ve deneyim kapasitesi olarak tanımladığım belleği dönüştürdüğünü ileri sürüyorum ve bu argümanı tartışmaya açıyorum.

Anahtar Terimler

Kentsel dönüşüm, kent hakkı, rant farkı, hatırlama sanatı, post mnemonik

FROM ARS MEMORIA TO POSTMNEMONIC SOCIETY: IN SEARCH OF LOST TIMES IN LEVENT-GÜLTEPE

Abstract

In this article I explore the change in the experience of time by focusing on a special district, Levent-Gültepe, more specifically Gültepe neighborhood and the urban renewal taking place in and around. I start from the deep impact of modernization in the organization of urban space and time, and respectively has its mark both in our understanding and experiences of daily life. Urban renewal in general or the urban renewal taking place in Gültepe area, in particular, is part of this modern upheaval. Having this in my mind, I made several visits to Levent-Gültepe district

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi. melispy@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 02/10/2014. Kabul Ediliş Tarihi: 15/11/2014.

between 2013 and 2014 first out of curiosity, shortly after for ethnographic observations. In this article, I use the results of my ethnographic observations as well as vast literature on urban renewal in general, and specifically in İstanbul. I also resort to the Web. 2.0., which appear as the new memory places of our time. I exemplify the change in time and space in Gültepe with a couple of photos that I took in September, 2014. In this respect, I argue that urban renewal transforms the memory which I define as a capacity to remember and experience and open up this argument for discussion.

Key terms

Urban renewal, right to the city, rent gap, ars memoria, post mnemonic

Giriş

Levent ve Gültepe'yi birbirinden ayıran Büyükdere Caddesi, gerçekten de bir zamanlar önemli bir su kaynağını oluşturan uzun bir hattır. Bu hat topografyanın yegâne istikrarlı unsuru olarak, kuzeyden güneye yalnızca coğrafyayı değil tarihi de kat ederek uzanır (Derinboğaz, Karaçizmeli & Kanıpak, 2014, s. 194). Büyükdere Caddesi, yalnızca iki semt arasındaki sınır hattını göstermez, ikisinin orta yerinde aynı caddede iki kez yürümeyi olanaksız kılan bir değişime Heraklitos'u haklı çıkarırcasına tanıklık eder. Bu hat, neo-liberal yeniden yapılanma sürecini yaşayan kentlerden biri olan İstanbul'un, küresel kent olma amacı doğrultusunda geçirdiği değişimin önemli bir eksenini oluşturmaktadır. Bu özelliği nedeniyle, kentsel yeniden yapılanmanın öne çıkan araçlarından biri olan kentsel dönüşüm, burada da kentteki ekonomik, siyasal ve toplumsal değişimin önemli bir unsurudur.

Bu yazıda, kentsel dönüşümün zamanı deneyimlemek açısından yarattığı sonuçları bellek çalışmaları perspektifi içinden anlamayı amaçlıyorum. Bu amaçla kentsel dönüşümle ilgili literatürü, genel olarak kentleri ortaya çıkaran ve kentte zamanı deneyimleme biçimini dönüştüren modernlik açısından, özel olarak da Levent-Gültepe bölgesindeki kentsel dönüşümle bağlantılı olarak ele alıyorum. Yazıda yer verdiğim temel tartışmayı, ilk başta merak ve şaşkınlıkla, daha sonra ise etnografik gözlem yapmak amacıyla Levent-Gültepe bölgesinde yaptığım ziyaretlerden çıkardığım sonuçlarla destekliyorum. Bu ziyaretleri 2013-2014 arasında farklı

zamanlarda gerçekleştirdim. Bu ziyaretlerin birkaçında, bir müşteri gibi emlakçılarla konuştum, gösterdikleri daireleri gezdim.¹ Eylül 2014'te yaptığım bir ziyaret sırasında muhtarlarla konuştum; bu konuşmalara bazen tesadüfen orada bulunan mahalleliler de katıldı. Aynı zamanda Web 2.0. tabanlı *Wikipedia* ve *Ekşi Sözlük* gibi çeşitli sözlük sitelerinde, Gültepe hakkında yazılanlara da başvurudum. Kullanıcıların eş zamanlı, üreten ve tüketen (*prosumers*) olarak katkı yaptıkları bu web siteleri, yeni bellek mekânları olarak yaşadığımız çağda kaybolan bellek alanlarının yerini almaktadır. Dolayısıyla Gültepe'de deneyimi ve hatırlamayı anlatan kaynaklar olarak anlamlıdır. Tüm bunları yaparken, bellek çalışmaları bakış açısıyla Levent-Gültepe'ye ilişkin doğru soruları sorabilmeye ve belki bu sorulardan bazılarına yanıt verebilmeye çalışıyorum.

Postmnemonik Toplumda Zamanın ve Mekânın Üretimi

Zamana yönelik kavrayışımız, antikiteden beri moderniteyle birlikte hayli radikalleşti. Zamanı, olguları sıralamak ve süreleri ölçmek için sabit bir değer olarak ele alamayacağımızın farkındayız. Zamanın kendisinin bölünebilir, sıkıştırılabilir, parçalanabilir, saklanabilir, üretilebilir ve tüketilebilir bir şey olduğunu biliyoruz. Toplumsal yaşamın modern düzeni ile bilişim teknolojilerinin sunduğu imkânlar zamana ilişkin bu türden pratikleri daha önce olmadığı kadar sıradanlaştırdı. Zamanın bir fonksiyonu olarak deneyim, gündeliğin işte bu çerçevesi içinde, üzerinde yeniden düşünmeyi zorunlu kılan bir bellek kategorisi olarak karşımıza çıkmakta. Yanı sıra, bellek çalışmalarının alana yaptığı katkılar, deneyimi bellek yoluyla anlamlandırma çabasının zamanı, hatırlanabilir bir geçmiş varsayımı üzerinden hareketle kavrama zorunluluğunu, ilk başta tuhaf görünse de ortadan kaldırdığını gösteriyor.

Geleneksel zaman anlayışı, mevsimlerin döngüsü veya kuşaklar arası yer değiştirmeler gibi çevrimsel tekrarlara dayanır. İmge ile anı, imgesel ile belleksel arasındaki mesafenin kısalığı, zamanın bu şaşmaz hareketiyle desteklendiği için, dünyaya dair deneyim bütünlüklü ve sürekli bir deneyimdir (Lefebvre, 1998, s. 25).

Oysa modernlik, zamanı da deneyimi de parçalayan bir tarzda işlemektedir. Zamanı parçalamanın ilk modern aşaması, zaman ve mekân arasındaki özdeşliği ortadan kaldırmak olmuştur. Mekândan koparılan zaman, modernitenin toplumsal mekânında kaybolmuştur. Onu ele geçirebilen kullanışlı yegâne araç, saatlerdir. Saatler zamanı böler, hesaplar ve kaydeder, böylece yaşanan zamanı parçalayarak işlevselleştirir (Lefebvre, 2014, s. 120). Diğer bir ifadeyle zamanı, çalışma zamanı ve boş zaman olarak ayırır. İktisadi mekân, yani kâr amaçlı üretimin gerçekleştiği ücretli emeğin mekânı, zamana tâbi olur. Bu, mekâna kıyasla zamana ayrıcalık tanımının, başka bir ifadeyle zaman yoluyla mekânı dize getirmenin modernist, ilerlemeci ve kapitalist yolu olarak görülmüştür (Harvey, 1997, s. 298). Aynı süreç, tüketim zamanı olarak öngörülen boş zamanın örgütlenmesi için de geçerlidir. İnsanların pazar günleri takvimden dışlanmış, boşluğa fırlatılmış başıboş hayaletler gibi (Benjamin, 2009, s. 235) hissetmeleri riskine karşılık tatil günleri, malların ve hizmetlerin tüketimine ayrılmıştır.

Emeğin kapitalist örgütlenmesinin bir sonucu olarak işin, çalışma zamanı ve dinlenme zamanını mekânsal olarak birbirinden ayırarak uzaklaştırması, kamusal alan ve özel alan biçimindeki ayrımın temelinde de yer almaktadır. Her bir alana ait deneyimin kişisel ve toplumsal olarak ayrıştırılabileceği fikri, her bir alana ait duygu, düşünce ve isteklerin birbirine karışmadan ayrı ayrı var olması zorunluluğuna dayanmakta ve her bir alanla özdeş mekânsal ayrışmanın meşru temelini oluşturmaktadır.

Böylece zamanın toplumsal bir anlam edinmesi ve bir meta haline gelmesi mekânın da toplumsallaşması, yani üretilir bir şey haline gelmesi anlamına gelmektedir. Mekân bir özne ya da nesne değil, ilişkiler ve biçimler kümesi olarak uzun bir mekân tarihi içinde anlamlandırılabilir. Mekânın tarihi, ne mekânın içindeki nesnelerin envanteriyle, ne de mekân üzerine temsil ve söylemlerle örtüşür. Mekânın tarihi, ağlar içinde anlamlandırılabilir (Lefebvre, 2014, s. 139). İşte tam olarak bu

nedenle toplumsal mekân toplumsal bir üründür (Lefebvre, 2014, s. 56).² Zaman tarafından dize getirilen mekân, üretim yoluyla yeniden işlevsellik kazanır.

“Mekân zamanı içerir.” Bu mekân, içinde şeylerin tüketimine ayrılan zamandan ayrıdır. Mekân aracılığıyla toplumsal bir zaman üretilir (Lefebvre, 2014, s. 344). Modernitenin kentsel mekânı böyle üretilmiş bir mekân olma özelliğini taşır. Kent insanının kentsel mekân ve zaman deneyimi daha en başından itibaren bu minval üzere gerçekleşmektedir. Henüz büyük kentin eşiğindeki, büyük kent tarafından mağlup edilmemiş olan *flaneur*ün bakışı, böylesi bir deneyimin yabancılaştırıcı etkisine tanıklık eder. Endüstriyel lüksün yeni bir buluşu olan, binalar arasında uzanan, üstü çelik ve camla kapatılmış pasajları mesken tutan *flaneur*ün (Benjamin, 2009, s. 88) deneyimi kentsel mekân üretiminin bir sonraki aşamasında büyük mağazalar içindeki potansiyel müşteri ve onun deneyimiyle ikame edilecektir (Benjamin, 2009, s. 98). *Flaneur*ün tanıklık ettiği kent mekânı, insanların içinde yaya olarak gezinebilmelerine ve binaları adeta okuyabilmelerine imkân tanıyan bir yer olmaktan hızla uzaklaşan bir kenttir. O yine de gezinir, yürür. Yürüme Husserl’e göre yürüyerek kendimizi uyumlu bir organizma olarak var edebileceğimiz bir eylem olarak bizim için uyumlu bir çevre inşa eder (Connerton, 2011: 116). Modernitenin eşiğinde bekleyen *flaneur*ün “tanık” konumunu sürdürmesini sağlayan, işte bu ne içeride ne dışarıda olma halidir. Çünkü mekânsal belleğin etkin çalışması zamansal ve mekânsal istikrarı gerektirir.

Mekânsal istikrarın hatırlama kapasitesine kaynaklık etmesinin kendi çağını temsil eden bir ürünü *ars memoria* yani hatırlama sanatıdır. On yedinci yüzyıla kadar önemli bir düşünme pratiği olarak itibar edilen hatırlama sanatı, tutarlı bir mekân, mekân içinde hareket eden bir insan ve bu hareketin gerçekleştiği düz çizgisel bir zaman gibi unsurların uyumlu birlikteliğine dayanır. Akılda tutulmak istenenleri zihinde yaratılmış hayalî bir mekân içine onları sembolize eden imgeler olarak yerleştirme yöntemidir. Bu yöntemi kullananlar, zihinlerinde yarattıkları bir bina, bir ev

ya da bir kalenin koridorları ve odaları boyunca dolaşmaya çıktıklarında, hatırlamak istedikleri şeylerin daha önceden yaratıp oraya yerleştirdikleri imgeleriyle karşılaşılıyor, böylece şeyleri ve aralarındaki bağlantıları eksiksiz olarak hatırlayabiliyorlardı. Bu yöntemi kullananlara belleği gereksiz ağırlıktan korumak için, diğer bir ifadeyle hatırlama kapasitesini korumak ya da güçlendirmek için gerçekten var olan, bilinen mekânları seçmeleri öneriliyordu (Draaisma, 2007, s. 67-68). Belleği dışsallaştırmanın yani belirli metaforlar üzerinden anlamaya çalışmanın bir yolu olan *ars memoria*, bellek temsillerinden biridir ve grafik nitelikleri nedeniyle, modernlik öncesinde zihinsel pratikler ile mekânsal pratikler arasında kurulan istikrarlı ilişkiye dair ipuçları sunar.

Mekânsal istikrarın, mekânın stratejik olarak siyasal ve ekonomik amaçlarla yeniden düzenlenmesi sonucunda bozulduğu modernitenin küresel çağını temsil eden toplumda hatırlama kapasitesi dönüşüme uğramıştır. Mekânın yeniden düzenlenmesiyle, önceden belirlenmiş, öngörülmuş bir deneyime yönlendirilen ve yeni mekânsal stratejilerin yoğun akışı içinde unutmak, sürekli unutuş ve unutuşun bıraktığı boşluğu dolduracak hatırlama stratejilerine tâbi olan öznenin içinde bulunduğu toplum *postmnemonik* toplumdur. Bu toplumda, bilgiyi saklama ve işleme kapasitelerindeki büyük artışa bağlı olarak artık bilgiyi zihinde tutma gereği ortadan kalkmış gibi görünmektedir. Zaten dışsal uyaranların hızlı akışı, akılda tutmayı olanaksız hale getirir. Dolayısıyla *postmnemonik* toplum, hatırlama çabasının aşırılaşarak ortadan kalktığı bir unutma çağını tanımlar. Semptomatik kültürel hiperamnezi, sistematik olarak *postmnemonik* bir kültür, yani unutkan bir modernite üreten politik-ekonomik sistemden kaynaklanmaktadır (Connerton, 2011, s. 140). *Postmnemonik* toplumdaki yeni *flaneur*, kenti kişisel deneyimi yoluyla belleksel, bilişsel bir haritaya döken *flaneur*den farklı olarak bir bellek ve deneyime sahip olmak için öncelikle unutuşa boyun eğmek zorundadır. Yürüyen bir *tanık* olarak *flaneur*, artık yürüyen bir bant üzerinde önünden hızla geçen hareket halindeki parçalı görüntülerin anlık tanığıdır. Hareketli makineler

içindeyken ya da hareketli makinalar arasındayken görülenler bilinçli belleğe dâhil olamadan bir süre sonra silinip gitmektedir. Seyirlik bir manzaraya dönüşen kent, durağan bir topografya olarak giderek sorunsallaşmıştır (Connerton, 2011, s. 117).

Deneyim, zamanın bir fonksiyonudur. Zamanın parçalanmasıyla şok etkisinin norm haline gelmesi, izlenimlerin artışı, bilincin kalkana çarpan izlenimlerin hakiki deneyim (*Erfahrung*) alanına girememesine, deneyimin (*Erlebnis*) gelip geçici parçalı ve yüzeysel kalmasına yol açmaktadır (Benjamin, 2009, s. 236). Uygarlaşmış kitlelerin kurallara bağlanmış, doğal olmaktan çıkmış yaşamlarında belirginleşen deneyim ile 'hakiki' deneyim arasındaki karşıtlıkta ikincisini ele geçirmek giderek zorlaşmaktadır (Lefebvre, 2014, s. 203-204). İmge ve belleği birbirinden uzaklaştıran bu süreksizlik durumu, geçmişi ve hatırlamaya değer bir geçmiş anlatısına dâhil edilecek deneyimler bütünü ortadan kaldırır. Proust'a göre geçmişe ait bilgiler geçmişten hiçbir şey barındırmayacağı için geçmişi hatırlama gayretimiz nafi'dir. Geçmiş iradi hatırlama çabamızın ulaşamadığı bir yerde, hiç ihtimal vermediğimiz bir nesnenin ya da bu nesnenin bizde uyandıracığı duygunun içinde gizlidir (2008). Deleuze de Bergson'a başvurarak geçmişin şimdide saklanan ve biriken bir şey olduğunu söylemektedir (2006: 91). Bu nedenle bellek geriye dönük bir referans kaynağından çok, dünyayı algılama ve eyleme biçimlerine kaynaklık eden bir bilinç haliyle ilişkilidir. İster Deleuze'ün tarif ettiği anlamda dünyayı anlamlandırma gayretinin bir parçası anlamında, isterse bulunması tesadüflere bağlı olan Proust'un hatırlama nesnelere olarak (2008, s. 50), hiperamneziyle malul bir unutma çağını yaşayan *postmnemonik* toplumda bellek hepten uzaklaşır.

Postmnemonik toplumun ortaya çıkışı küreselleşmeyle anlaşılabilir. Küreselleşmenin neo-liberal yeniden yapılanmayı içerecek şekilde küresel, ulusal ve yereli eş zamanlı dönüştürerek yaygınlaşması, mekân ve zaman üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır. Küresel kentler ya da İstanbul gibi küresel kent olmaya aday

kentler mekânın üretimine sahne olmaktadır. Mekânın üretiminin en belirgin araçlarından biri kentsel dönüşüm, uygulandığı her yerde olduğu gibi Türkiye’de de neo-liberal yeniden yapılanmanın başladığı 1980’lerden itibaren kentsel mekânla birlikte mekâna ve zamana ilişkin deneyimi de dönüştürmektedir. Levent-Gültepe bölgesi bu dönüşümün dikkate değer, ancak, benzerleriyle karşılaştırıldığında toplumsal ve siyasal direnişin ortaya çıkmaması nedeniyle fazla göze çarpmayan bir örneğini sunmaktadır.

Levent-Gültepe’de Kayıp Zaman

Gültepe 1987 yılında Şişli Belediyesi’nden ayrılarak kurulan Kâğıthane Belediyesi’nin 19 mahallesinden biridir.³ Buna karşın Gültepe olarak adlandırılan bölge, Gültepe Mahallesi’ni de içine alan birbiriyle komşu beş mahalleden (Gültepe, Ortabayır, Telsizler, Harmantepe, Yahya Kemal) oluşur. 1950’lerden itibaren Kuzey ve Orta Anadolu kaynaklı göçlerle kurulmuştur.

Gültepe’yi “içeriden” anlamanın bir yolu olarak dışsallaşan yeni bir bellek temsili olarak *Ekşisözlük*, *İtüsozlük*, *Wikipedia* gibi, interaktif bilgi paylaşımına açık Web 2. 0 tabanlı internet sitelerinde yazılanlara bakmak iyi bir başlangıç olabilir. Burada yazanlara göre:

Aradan geçen yol [Büyükdere Caddesi] mevkiyi ikiye ayırır, gültepe kısmında kalanlar levent'e göre daha fakirimsidir” (17.05.2004, 00.23, encre).⁴ “Leventte ki iş merkezlerinin hemen yamacında tek bir caddeden oluşan varoş semti gültepe tek bir anacadden üzerine kurulmuştur talatpaşa caddesi. talatpaşa caddesi gültepenin girişinden (...) başlar yahya kemal mahallesine kadar devam eder yaklaşık 2-3 km bir caddedir (12.06.2007, 12.33, by eldat).⁵

Wikipedia'ya göre ise 1957 yılına dek tek bir evin dahi olmadığı bölge tamamen fundalık, hayvanların otlatıldığı bir yerdir. Sonradan semtin ilk kurulduğu yıllarda oldukça pastoral bir görünüm kazanan çevre, güllerin ve tadına doyumaz çileklerin

yetiştığı, havası ferah, herkesin aileleri ile eşini dostunu alıp gittiği kır gazinosunun olduğu bir yere dönüşmüştür. 1960'tan sonra kısa zamanda "gecekonduyla apartman arasında, adlandırılması oldukça güç konutlarla" ⁶ dolan, bugünse, yine *Ekşisözlük*'ten alıntılıyarak," bir tarafta plazaları, o plazalarda çalışan penguenleri, diğer tarafta mahalleleri, gecekonduları ve esnafıyla leventin orta yerinde bir harlem, bir bronx tadındaki" (18.11.2004, 16.00, mahpeyker)⁷ semttir.

Yanı başında yer aldığı Büyükdere Caddesi'nin kentsel gelişmeyi kuzeye doğru taşınması, semtin gelişimini sağlamış görünmektedir. 1875'te Tünel'in açılmasıyla merkezî ticaret alanı Kuledibi'nden Pera'ya, elektrikli tramvayla (1914) Şişli'ye, Boğaziçi Köprüsü'nün açılışıyla Mecidiyeköy'e (1973), Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün açılışıyla (1988) Ayazağa ve Maslak'a ulaşmıştır. 2000'li yıllarda aynı aksı izleyen metro hattı, Levent'i ve 4. Levent'i de içine alarak Sarıyer'e kadar uzamıştır (Derinboğaz, Karaçizmeli & Kanıpak, 2014, s. 195). Son olarak İstanbul'un ticaret ve yerleşim alanlarının kuzeye doğru ilerlemesi bu hat üzerinden üçüncü köprü ve havaalanı projeleriyle şimdiden Sarıyer ilçesinin Kuzey ormanlarını içeren kısmını ve Kemerburgaz'ı da dâhil ederek devam etmektedir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin, metro hattını 2019 yılında Kemerburgaz'ı da içine alan bir bölgede inşaatı süren üçüncü havaalanına kadar uzatma planı Büyükdere Caddesi'nin tarihsel gelişim aksı üzerindeki konumunu pekiştirmektedir.⁸

Metro hattının Levent ayağının, Büyükdere Caddesi'nin Levent tarafında bulunan çıkışının yanı sıra, bir de Gültepe tarafında çıkışı bulunmaktadır. Caddenin doğu tarafında kalan Levent kısmı, park alanları ve ağaçlı bahçeler içindeki az katlı, villa tipi yan yana bir düzen içinde sıralanan ve ızgara biçiminde bir sokak peyzajı oluşturan adeta bir tampon alan sayesinde plazaları kendinden uzak tutar. Bunların arasında yine bahçeler içindeki apartmanlar ve konut sitelerinin bulunduğu alanlar yer almaktadır. Genel konut karakterini koruyan Levent bölgesinde, özellikle bahçe

içindeki az katlı binaların ve konut sitelerinin yer aldığı alanlar, sokakları da içine alan bir anlamda kamusal alanların yokluğuyla göze çarpmaktadır.

Gültepe tarafında cadde boyunca sıralanan plazalar ve AVM'ler, caddede dar bir cephe, arkasında ise daha geniş bir alana yayılan yapılarıyla "kuyruklu plaza" denilen mimari biçimi örnekler. Bu mimari tercihin nedeni mevcut arsa yapısının dayattığı bir zorunluluktur. 1950 öncesinde gayrimüslimlere dağıtılan tarlaların kalıntısı olan bu parseller, su kaynağını oluşturan Büyükdere Caddesi'ne her tarlanın cephesi olması prensibi gözetilerek belirlenmiştir. Adeta parlak bir tiyatro dekorunu andıran plazaların cephesinden geriye doğru manzara ufalanmaya başlar (Derinboğaz, Karaçizmeli & Kanıpak, 2014, s. 195). Caddenin kenarından Gültepe'yi kesen bölgenin coğrafi olarak en tepedeki hattını oluşturan Talatpaşa Caddesi boyunca iki yanda geriye, aşağı Cendere Deresi'ne kadar göz alabildiğine çeşitli biçim, boy ve yerleşimlerde binalarla kaplıdır. Bu binalar tek katlı, tek odalı gecekondulardan evrilerek bugüne ulaşmıştır. *Ekşisözlük*'te Gültepe'nin tarihini kendi kişisel tarihini merkeze alarak aktaran *kofilin* isimli kullanıcı konutlardaki dönüşümü şöyle anlatmaktadır:

babam 66 civarında gelmiş, annem 65 sanıyorum. onlar geldiklerinde hâlâ gültepe'nin merkezinde boşluklar varmış, devletin ilgilenmediği ve toprağından saymadığı bu bölgelere arazi mafyası hükmetmeye başlamış. hatta ilk evimizi de bu adamlardan birinden almışız, tek odalı ve tek katlı bir gecekondu, tıpkı etraftaki bütün evler gibi. elektrik tabii ki yok, su için çeliktepe yokuşunun sonundaki çeşmeye gidilirmiş.

nihayet 77-78 gibi gültepe'ye elektrik gelmiş, tabii yanında radyo ve sonra televizyon da. bu sırada tek katlı gecekondular modifiye edilip iki – üç katlı binalara dönüşüyorlarmış. biz de köhne gecekondudan ayrılıp iki katlı, altında ahır bulunan bir eve yerleşmişiz (...) bu arada, kapılara ilk arabalar da park edilmeye, çocuklara "araba çizilecek, herkes kendi kapısının önüne, hadi bakıyım." denmeye o sıralarda başlanılmış. birkaç anadol, bizim fiat 127, bir de sanıyorum göçmenlerden gelen bir rus arabası. bir

de yaz dönemini unutmamalı, almancılar'ın yabancı plakalı arabaları sokağı istila edermiş (...)

ve 90'lar... bu döneme ben şahit olduğum için vebali üzerimedir. bu dönemi "inşaatlar devri" olarak da adlandırabiliriz. bizim ev de dahil olmak üzere, her eve mutlaka kat çıkmıştır bu dönemde (...)

2002'de her sokağa doğalgaz geldi, evi saran mazot kokusundan kurtulduk. (...) (7.8.2005, 16: 36).⁹

2000'lerden sonra Gültepe manzarasını daha da un ufak edense kentsel dönüşümle ve kentsel dönüşümün yarattığı rüzgârla birlikte semte hâkim olan yeni bir inşaat dalgasının neden olduğu parçalanmış peyzajdır. Kâğıthane Belediyesi içinde 2007 yılında Hamidiye Mahallesi pilot bölge seçilerek başlatılan kentsel dönüşüm,¹⁰ Gültepe semtini de içine alan bir ivmeyle günde 28 dairelik bir konut birimini dönüştüren bir hızla sürmektedir.¹¹

Kentsel dönüşüm, bilindiği gibi, var olan konutların yenilenmesi ve gecekondu bölgelerinin ortadan kaldırılması gibi iki amaç taşır. Her iki amacın nihai olarak yöneldiği faaliyet temel olarak yeni kentsel mekânların üretimidir. Kentsel dönüşüm, İstanbul'da 1950'den itibaren konut piyasasının ve mekân üretiminin ulaştığı ancak tamamlanmış kabul edilemeyecek üç aşamasına işaret eder. 1950'lerde özellikle kırdan kente göç sonucunda enformel bir konut piyasası, yani gecekondu ortaya çıkmıştır. 1980'lere doğru, giderek orta sınıfın konut ihtiyacına yönelen müteahhitler eliyle üretilmiş mekânlar, gecekonduların karşıt kutbunu oluşturmuştur. 1980'lerden sonra ise küresel neo-liberal politikaların açtığı fırsat alanlarında faaliyet gösteren büyük şirketlerin büyük ölçekli iş ve alışveriş merkezleri ile konut projeleri mekânsal üretimin yeni biçimini oluşturmaktadır (Keyder, 2000, s. 171-185).

Kentsel dönüşüm uygulamaları, özellikle, dönüştürülmek istenen bölgenin gecekondularda yaşayan yoksul nüfusu açısından yerinden edilme ve mülksüzleşme biçiminde ciddi mağduriyetlere yol açmaktadır Bunun altında yatan neden söz konusu bölgelerde yaşanan gayrimenkul spekülasyonudur. Mağduriyetin en şiddetli yaşandığı yerlerin gayrimenkul değerinin en fazla olduğu yerler olduğu görülmektedir. Bu ilişkinin diğer tarafında kentsel nüfusun sınıfsal, etnik ya da dinsel aidiyetleri nedeniyle marjinalleştirilen ve suçla özdeşleştirilen kesimlerinin yaşadığı, bu sayede radikal kentsel dönüşüm politikalarının daha kolay hayata geçirilebildiği, ancak kentsel muhalefetin de aynı oranda yoğun yaşandığı mahalleler bulunmaktadır. Benzer bir durum Gültepe için geçerli değildir. İlginç bir biçimde Gültepe, kentsel dönüşüme halkın geniş ölçüde destek verdiği bir yer olarak dikkat çekmektedir. Bu örnekte Gültepe’de, etnik veya dinsel farklılık nedeniyle toplumsal veya siyasal açıdan *marjinal* olarak konumlandırılabilir bir nüfus yapısının bulunmaması nedenlerden biri olarak sayılabilir. Ayrıca Keyder’in işaret ettiği gibi, 1980’lere uzanan dönemde ve hatta yukarıda aktarılan örnekte *EkşiSözlük* yazarı *kofilin*’in anlattığına bakılırsa 1990’lara gelene kadar Gültepe’de kentsel mekânın orta sınıfın konut ihtiyaçlarına yönelik olarak modifiye edilmiş olduğu söylenebilir. Büyük şirketlerin dev projeleri nedeniyle hâlihazırda kiralarda ve gayrimenkul fiyatlarında ciddi bir artış yaşanıyor olsa da, bölgenin *değerlenmesi* ve modernleşmesi gibi gerekçeler ileri süren Gültepeliler tarafından kentsel dönüşüm olumlu algılanmaktadır.

Kentsel dönüşüm sonucunda Gültepe’de yaşanabilecek olası mağduriyetlerden birinin Gültepe ve Telsizler mahalleleri civarında yaşayan ve bu bölgenin göçlerden önce ilk sakinleri olduğu kabul edilen Romanlar açısından söz konusu olacağı tahmin edilebilir. Roman mahallesinin ortasına dikilen Nef 163 rezidans binası, çevresini dönüştürme girişimlerine yol açmış görünmektedir. Aynı binanın karşısına yapılacağı söylenen ikinci Nef binası için tam olarak Roman mahallesindeki evlerin bulunduğu

düzlük bölgenin düşünüldüğü söylenmektedir. Ancak, bu konutların mal sahipleri Almanya'da olduğundan bir türlü kendilerine ulaşılammakta ve bir araya getirilerek ikna edilmeleri mümkün olamamaktadır.¹² Bu gerçekleştiğinde semtin ilk sakinleri olan Romanların, kiracısı oldukları evlerden çıkarılacaklarını ve kentin çeperinde daha az değerli başka yerleşim alanlarına itileceklerini tahmin etmek zor değildir. Görüldüğü gibi, kendisi bir varoş olarak nitelenen Gültepe'de varoşun da varoşu vardır. Merkezden dışlanan varoş, kendi varoşunu da dışlayarak dönüşmekte, merkeze yaklaşmayı denemektedir.

Gayrimenkul spekülasyonu, Gültepe'de iki aşamalı olarak yaşanmaktadır. İstanbul'un merkezî iş alanlarına yakınlığıyla öne çıkan bölgede kentsel dönüşümün başlaması, mevcut gayrimenkullerin emsal değerinde ciddi bir artışa neden olmuştur. Bazı büyük inşaat şirketlerinin bölgede yeni projelere girişeceği söylentileri, artışın sürmesine neden olmaktadır. Hatta bizzat belediye başkanının mahalli idareciler ve semt sakinleriyle toplantılar yaparak belirli yüzde oranları üzerinden değer artışlarını telaffuz etmesi ve hak sahiplerine bu değer altına mallarını satmamalarını öğütlemesi, artışı iyice yukarıya çekmektedir.¹³ Bunun sonucunda iki tip konut yapma biçimi gelişmiştir. Bunlardan biri mevcut konutların buldukları yerde yıkılarak yerine yenisinin yapılmasıdır. Müteahhitler tarafından yapılan bu konutlarda, eski hak sahiplerinin oturmaya devam ettikleri ya da birden fazla apartman dairesi sahibi oldularsa fazlasını kiraya vererek gelir elde ettikleri görülmektedir. Daha temiz, asansörlü, rahat binalarda oturmayı tercih eden ve daha uzak bir gelecekteki daha büyük bir gayrimenkul kazancını beklemeyenler için kısa vadede tercih edilse de, yeni yapılan bu apartmanlar semtin mevcut altyapı sorunları nedeniyle eleştirilmektedir. Örneğin, yeni yapılan apartmanların alt katlarını yağmurlu günlerde su basması, sık karşılaşılan sorunlardan biridir. Öte yandan semtin en büyük sorunlarından biri olarak görülen otopark sıkıntısının, bu tarz konut üretimiyle

çözülemediği düşünölmektedir.¹⁴ Bu durum semtin eski sakinleri açısından yerleşiklik ve süreklilik duygusunun yitirilmesine neden olmakta ama diğer taraftan özellikle çevredeki plazalarda çalışanlar açısından, emlak fiyatlarının görece düşük olması nedeniyle bir avantaj olarak görünmektedir. İkinci tip konut yapma biçimi “ada bazında” tabir edilen büyük bir alan üzerinde, bu alandaki tüm arsa sahipleriyle anlaşarak büyük inşaat şirketlerinin yaptığı projelerdir. Yer altı otoparkları inşa edilerek otopark sorununu çözeceği ve kentsel kullanıma yönelik ortak mekânlar yaratacağı için bu tip binalar daha fazla tercih edilir görünmektedir. Gerçekten de Nef 163 binasının altında Gültepe Kültür Merkezi’nin, Telsizler Mahalle Muhtarlığı’nın ve Aile Sağlık Merkezi’nin bulunması örneğinde olduğu gibi, bu binaların kentsel mekân stokuna katkı yapması istenen bir şeydir. Ayrıca bu türden binaların semtin çehresini değiştireceği düşünölmekte, özellikle sokakları daha modern ve steril bir hale getirmesi beklentisi dile getirilmektedir. Mahalle muhtarlarının da sık sık dile getirdiği üzere mahalledeki en büyük sorun, kolayca ve çok ucuza bulunabilen ve kullanım yaşının oldukça düşük olduğu sentetik bir uyuşturucu olan bonzai kullanımındaki yaygınlıktır. Muhtarlarla yaptığım görüşmelerden birinde tesadüfen bulunan semt sakini S.’ye göre de kentsel dönüşüm, sokakların temizlenmesini ve böylece kendi oğlunun da muzdarip olduğu uyuşturucu sorununun çözölmesini sağlayacaktır.

Gültepe’de gayrimenkul spekülasyonunun yarattığı iki aşamalı gelişme, işte bu iki tip bina yapım biçimine dayanır. Şöyle ki, burada “rant farkı”nın¹⁵ iki aşamada artarak yaratıldığını görmek mümkündür. Müteahhitlerce mevcut binaların yerine yapılan yeni binalar, büyük inşaat şirketlerinin devasa inşaat projeleri için potansiyel alanlar olmayı sürdürür. Bunu semtte gayrimenkul satışı yapan irili ufaklı emlakçıların pazarlama yöntemlerinde görmek kaçınılmazdır. İnşaatı henüz bitmiş, ilk sahiplerini bekleyen daireleri gezdirirken dairenin bulunduğu bölgeyle belli başlı şirketlerin ilgilendiklerini ve bölgede “tapu toplamaya” başladıklarını cümlelerin arasına

sıkıştırıverirler. Bir eve yerleşme niyeti karşısında topografyadaki geçicilik, bu niyeti ezen bir realiteye dönüşür. Üstelik soyut mekânın oluşunda karakteristik bir özellik olan fallik metaforlar burada devreye girer (Lefebvre, 2014, s. 294). Pazarlamaya konu olan gayrimenkulün, çevredeki en yakın rezidans ya da AVM kulesine göre konumunu açıklayan emlakçılar, bunu hem söz konusu emlakın belirli bir yaşam tarzına yakınlığını göstermek, hem de yanı başındaki küçük konut birimlerini de yutacak bir makine gibi işleyeceğini düşünerek—ileride kazanacağı değeri vurgulamak—için yapmaktadırlar.

Bir yaşam tarzını temsil eden alışveriş merkezi, plaza veya rezidans olarak göğe doğru uzanan cam kuleler, etrafındaki yaşamı gözetleyen birer *panoptikon* gibi düşünülebilir. Mahallelinin kendisine bakışına karşılık vermeyen bu devasa cam gözler, yeni bir tür zaman ve mekân üretimini hem özendiren, hem de dayatan nişanelere dönüşmüştür. Açıktır ki mübadele ve kullanım hakkı arasındaki büyüyen fark ve bu farktan doğan çatışma (Lefebvre, 2014, s. 353) Gültepe’de olduğu gibi kullanım hakkına yol açan bir sahipliğin ortaya çıkmasına yetmez. Üretilen mekânlar, örneğin rezidanslar, ya da bir semt sakinin ifadesiyle “hiçbir Gültepe’linin içine girip oturmayacağı o kapalı kutular”,¹⁶ yaşanan zamanın dışındadır. Mimari konut projelerinin üç boyutlu planları veya maketleri üretilmiş mekânları çevreyle uyumlaştırılmış bir doğallık içinde sunsa da, projeler hayata geçirildiğinde projenin bizzat kendisinin genel çevreyi dışlayan ve kendisini çevreden soyutlayan bir yapıda olduğu görülür. “İçeride” vaat edilen “doğal” konfor dışarıyla zorunlu olarak kurulmuş tezatlık pahasına var olabilmektedir. Bu nedenle rezidanslar manzara bakımından pazarlanabilir olmazken, çevredeki konutlar rezidans manzaralı olarak pazarlanabilir durumdadır. Dışa kapalı olarak yaratılan konfor alanı, dış mahallin zamanını dışlarken, o mekânı satın alanların asıl satın aldıkları şey ihtiyaç duyulabilecek tüm hizmetleri

kendinde toplamasıyla sakinlerine kazandırdığı zaman olarak belirginleşir (Lefebvre, 2014, s. 342, 353).

Kentsel dönüşümle birlikte yıkılan yalnızca gecekondu semtleri değil, aynı zamanda gecekondu semtlerinin belleğidir (Göral, 2013, s. 98). Ancak, ortadan kaybolan mekânsal belleğin, geçmişin otantisitesine yönelik nostalgik bir kayıp duygusunun ötesine geçmediği, geçmemesi gerektiği Faustvari bir yıkım makinesine benzeyen kentsel dönüşüm karşısında dile getirilir. Nadiren de olsa özellikle elli yaş üstü bazı mülk sahipleri “eşimin hatırası, babamın ağacı” diyerek evlerinden vazgeçmek istemeseler de müteahhitlerin ya da şirketlerin cömert tekliflerine daha fazla direnemeyerek eninde sonunda bu *gülünç* tutumu terk edip evlerini satmayı kabul etmektedir.¹⁷ Bellek hakkı olarak tanımlanabilecek bu mikro direnişlerin, bir muhtarın “göz hakkı” olarak nitelendirdiği bir mübadele ilişkisi içinde telafi edilebileceği düşünülmektedir, belki de. Anlatıldığına göre, eskiden polis tarafından verilen “yıkım belgesi” denilen belge artık muhtarlarca verilmektedir. Bu değişiklikte, muhtarların siyasal olarak ilişkili oldukları belediyeden talebi etkili olmuştur. Buna göre satın aldığı bölgede yıkıma başlamak için tüm binaların boş olduğunu teyit eden “yıkım belgesi”ne ihtiyacı olan inşaat şirketi muhtara başvurmakta, bu belge karşılığında muhtarın yönlendirmesiyle mahallenin çeşitli ihtiyaçlarının giderilmesine katkıda bulunmaktadır.¹⁸ Yanı başında yükselivercek devasa binalardan, özellikle yoksul durumda olan mahallelinin payına düşen işte bu göz hakkıdır. Bu haliyle göz hakkı, çağrışım yaptığı *kent hakkı* kavramının içerdiklerinden oldukça uzağa düşmektedir. Harvey *kent hakkı* kavramını Lefebvre’den ilhamla ve insan haklarıyla bağlantılı olarak kolektif bir hak kategorisi olarak ele almaktadır. Buna göre, mekânı kapitalist arzulara göre üreten kentin karşısına, insanların kendi arzularına ve esenliğine uygun olarak icat ettikleri (etmeleri gereken) kenti koymaktadır (2013, s. 44).

Harvey'nin kavramsallaştırmasından hareket ederek, *kent hakkı* kavramını insanların hatırlama ve deneyim kapasiteleri olarak bellekle ve bellek hakkıyla ilişkilendirmek mümkün görünmektedir. Böylece *kent hakkı* olarak *bellek hakkı*, insanların günlük pratiklerini kişisel ve kolektif deneyimin bir parçası kılabilme ve bu sayede hatırlanabilir bir geçmişin ve aynı zamanda eyleme yönelik şimdinin içine dâhil etmek anlamına gelir. Öte yandan bu, küresel kentte giderek zorlaşmaktadır. Çağımızın *flaneürünün* içinde gezindiği kent, kentsel mekân üretiminin en son aşaması olan devasa iş, alışveriş ve konut komplekslerinden oluşmaktadır. Çoğu zaman bu üç işlevi içerecek şekilde yeni yaşam alanları olarak sunulan ve insanları belirli şekillerde tanımlanan deneyimlere çağırarak bu kentsel mekânlar içinde çağımızın *flaneürü*, dikey ve yatay olarak gezinebilme imkânına sahiptir. Üstelik bu gezinme tarzı, kent için hareket etmenin temel biçimi haline gelmiştir; kentsel deneyimi ikame etmiştir. Levent-Gültepe örneğinde özellikle Büyükdere Caddesi'nin Gültepe tarafında sıralanan alışveriş merkezleri, plazalar ve rezidanslar, metro hattı ve metro bağlantısının uzantısı yollar sayesinde, birbirleriyle olduğu kadar, hat boyunca yatay olarak caddenin öte tarafıyla ve dikey olarak kentin geri kalanıyla da bir yeraltı ağıyla bağlanmaktadır. Çağımızın *flaneürü*, kendisini uyumlu bir organizma olarak var edebilecek bir kent insanı olma kapasitesini, bu kez yalnızca içinde yürünebilecek uyumlu bir kent mekânının ortadan kalkmış olması nedeniyle değil, üretilmiş mekânın farklı türden zaman ve mekân algılarına, farklılaştırılmış deneyim tarzlarına çağırıyor olması nedeniyle yitirmiştir. *Bellek hakkını kent hakkı* üzerinden kavramsallaştırmanın gerekçelerinden biri, işte bu kayıp durumudur.

Sonuç: Ars Memoria'dan PostMnemonik Topluma

Kendisi üretilmiş bir mekân olan kent, aynı zamanda toplumsal bir üründür. Modern kent mekânı zamanı kullanma biçimleri ve bu biçimlerin içerdiği iktidar ilişkileri tarafından dönüştürülmüştür. *Ars Memoria'nın*, diğer bir ifadeyle, hatırlama sanatının

kullanılmasını olanaklı kılan istikrarlı zaman ve mekân algısı, modernlikle birlikte, mekânın ölçülebilir ve mübadele edilebilir hale gelen zaman tarafından dize getirilmesiyle ortadan kalkmıştır. *Ars memoria*'da imge ve anı arasındaki hatırlamayı sağlayan özdeşlik bozulmuştur. İçinde yaşadığımız çağda, neo-liberal yeniden yapılanmanın biçimlendirdiği küresel kentte mekân, bizzat kendisi üretilebilir bir şey haline gelmiştir. Böylece mekânda ve zamanda kökü bulunan bütünlüklü bir deneyim imkânı ortadan kalkmıştır. Belleksel olanın aşırılaşarak aşıldığı *postmnemonik* toplumda, bellek kapasitesinin unsurları olarak hatırlama ve deneyim birbirinden uzaklaşmaktadır. Bunun nedeni, biri için diğerine duyulan ihtiyacın ortadan kalkmış olmasıdır. Bir taraftan imge ve anının özdeşliğinin tamamen ortadan kalkması, imgelerin çokluğuna ve eş zamanlı akışına, o da deneyimin süreksizleşmesine yol açmaktadır. Diğer taraftan anı, hatırlanması gerekmeden bilinebilir (dijital ve sanal bellek araçları içinde depolanabilir) bir şey olarak deneyimin alanından dışlanmıştır. Geçmiş, bu haliyle Proust'un hatırlama nesnelere içinde bile varoluşu olamayan bir şeydir; çünkü hatırlama nesnelere yerini imgeler almaktadır.

Neo-liberal kentsel yeniden yapılanmanın, kentsel dönüşüm aracılığıyla gerçekleştirildiği yerlerden biri olan Levent-Gültepe, yukarıda açıklandığı gibi, zamanı deneyimleme biçiminin nasıl değiştiğini anlamak bakımından çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Kâğıthane Belediyesi'nin internet sitesindeki tanıtıcı slogana göre "zamanı hizmete dönüştüren belediye", Gültepe'de yürüttüğü kentsel dönüşümle zamanı unutuşla terbiye ederek mübadele edilebilir bir değer olarak yeniden üretmektedir. Siyasal ve ekonomik üretime konu olan mekân ve zaman, deneyimi de içeren bir hatırlama kapasitesi olarak kayıp hanesine yazılır. Kentsel mekânda bellek, böylesi bir zaman kaymasına uğrar.

Kentsel dönüşüm, mekân üretiminin siyasal ve ekonomik olarak önemli bir aracıdır. Yukarıda mekânı üretmenin bellek açısından sonuçlarının neler olabileceğini

Levent-Göltepe örneği üzerinden tartıştım. Bu noktada aynı soruyu bir miktar genelleştirerek sormanın anlamlı olacağını dűřünüyorum. Soru, mekân gibi belleğin de üretilip üretilmediği sorusudur ve açıktır ki, sorunun yanıtlanması bu yazının kapsamını aşmaktadır.

Nef 163 rezidans binasının mahalle içindeki görünüşü.

Nef 163 binasının ön cephesinde yer alan ve yükselen katlar boyunca tekrarlanan mimari bir süsleme unsuru olarak trompeti andıran borular sanki kentsel dönüşümün yarattığı kakofoniye uyumlaştırmak ister gibi.

Gültepe'de Büyükdere Caddesi'ne en yakın mahalle olan Ortabayır Mahallesi'nde çeşitli mimari tarzlarda yükselen plazalar ile sol köşede görülen yıkımına başlanmış alanlarla henüz içinde yaşam süren binalar iç içe bulunuyor.

Eski konutlar ve yeni konutlar birbirini tamamlamaktan çok birbirini iten bir sıkışıklık içinde görülüyor.

Kaynakça

- Benjamin, W. (2009). *Pasajlar*. A. Cemal (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Connerton, P. (2011). *Modernite Nasıl Unutturur*. K. Kelebekoğlu (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Deleuze, G. (2010). *Bergsonculuk*. H. Yücefer (Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Derinboğaz, A. , Karaçizmeli, E. B. & Kanıpak, Ö. (2014). *Gelişigüzelin Metodları*. N. Dikbaş (Çev.). M. Tabanlıoğlu, (Küratör). Pelin Derviş (Der.) İçinde *Places of Memory, Hafıza Mekânları* (s.194-196). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Draaisma, D. (2007). *Bellek Metaforları, Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. G. Koca (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Göral, Ö. S. (2013). *Kenti Üretmek, Kimin Hakkı? Tanıl Bora (Der.) içinde Milyonluk Manzara, Kentsel Dönüşümün Resimleri* (s.93-99). İstanbul: İletişim Yayınları.

- Harvey, D. (2013) *Asi Şehirler, Şehir Hakkından Kentsel Devrime Doğru*. A.D. Temiz (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*. S. Savran (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Keyder, Ç. (2000) Enformel Konut Piyasasından Küresel Konut Piyasasına. Çağlar Keyder (Der.) içinde *İstanbul: Küresel ile Yerel Arasında* (s.171-191). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (1998). *Modern Dünyada Gündelik Hayat*. I. Gürbüz (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Lefebvre, H. (2014). *Mekânın Üretimi*. I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Nora, P. (2006). *Hafıza Mekânları*. M.E. Özcan (Çev.). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Öğünç, P. (2013) "Takdir Edersiniz ki Milyon Dolar Veren Kimse, Bu Manzaraya Bakmak İstemez." Tanıl Bora (Der.) içinde *Milyonluk Manzara, Kentsel Dönüşümün Resimleri* (s. 129-133). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Proust, M. (2008). *Kayıp Zamanın İzinde, Swan'ların Tarafı*. R. Hakmen (Çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Smith, N. (1987) Gentrification and Rent Gap. *Annals of the Association of American Geographers*. 77(3): 462-465.

Online Kaynakça

Gültepe. Erişim: 8 Eylül 2014. <https://eksisozluk.com/gultepe--261642>

Gültepe. Erişim: 8 Eylül 2014. <https://www.itusozluk.com/goster.php/g%FCltepe>

Gültepe. Erişim: 8 Eylül 2014.

http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCltepe,_K%C3%A2%C4%9F%C4%B1thane

<http://mulksuzlestirme.org/>

Raylı Sistem Hatları. Erişim: 11 Eylül 2014. <http://www.istanbulunmetrosu.com/rayli-sistem-hatlari.html>

Kâğıthane Belediyesi Hakkında. Erişim: 10 Eylül 2014.

http://www.kagithane.bel.tr/kagithane_belediyesi/detail/Kagithane-Belediyesi-Hakkinda/9/2/0

Kâğıthane Dönüşümü Sevdi. Erişim: 10 Eylül 2014.

http://www.kagithane.bel.tr/guncel/haber_detail/KAGITHANE-DONUSUMU-SEVDI/76/2331/0

¹Benzer bir yöntemle Pınar Öğünç, Bomonti’de kentsel dönüşüm üzerine araştırma yaparken başvuruyor. Bir “yetkiliye sormak” ve “intizamlı yanıtlar” almaktansa, üstelik de gazeteci olarak bu çok makbul bir yol gibi görünse de, “hakiki cümleler” duymak isteğiyle bir müşteri gibi emlakçılarla bağlantı kuruyor. Benim Gültepe’de emlakçılarla kurduğum bağlantılar, Öğünç’ünkünden bir mizansene dayanmaması yönünden farklılık göstermekte. Bkz. Öğünç, P. (2013) “Takdir Edersiniz ki Bir Milyon Dolar Veren Kimse, Bu Manzaraya Bakmak İstemez”, Tanıl Bora, (Der.) içinde *Milyonluk Manzara, Kentsel Dönüşümün Resimleri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

² Kamusal mekânların büyük şirketler ve devlet ortaklığıyla üretilme süreçlerini gösteren çalışmalar yapan Mülksüzleştirme Ağları girişimi (<http://mulsuzlestirme.org/>) benzer bir ön kabulde ortaya çıkmıştır.

³http://www.kagithane.bel.tr/kagithane_belediyesi/detail/Kagithane-Belediyesi-Hakkinda/9/2/0 (Son Erişim tarihi, 10.9.2014.)

⁴ Son Erişim tarihi, 8.9.2014.

⁵ Son Erişim tarihi, 8.9.2014.

⁶ http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCltepe,_K%C3%A2%C4%9F%C4%B1thane (Son Erişim tarihi, 8.9.2014).

⁷ Son Erişim tarihi, 8.9.2014.

⁸ <http://www.istanbulunmetrosu.com/rayli-sistem-hatlari.html> (Son Erişim Tarihi 11.9.2014)

⁹ Son Erişim tarihi, 8.9.2014.

¹⁰ <http://www.kagithane.bel.tr/projeler/detail/Kentsel-Donusum-Projesi/288/1818/0> (Son Erişim Tarihi 10.9.2014).

¹¹ http://www.kagithane.bel.tr/guncel/haber_detail/KAGITHANE-DONUSUMU-SEVDI/76/2331/0 (Son Erişim Tarihi 10.9.2014).

¹² Mahalle Muhtarlarından B.D.’yle yapılan görüşme, 1 Eylül 2014

¹³ A.g.y.

¹⁴ A.g.y.

¹⁵ Rant Farkı kavramı için bkz. Smith, N. (1987) Gentrification and Rent Gap. *Annals of the Association of American Geographers*. 77(3): 462-465.

¹⁶ S. Hanım’la yapılan görüşme, 1 Eylül 2014.

¹⁷ Mahalle muhtarlarından E.Ö.’yle yapılan görüşme, 1 Eylül 2014.

¹⁸ A.g.y.